

బాలవిత్తంతు విలాసము.

మూర్త్యూరి నేంకటసుబ్బయ్యారామయ్య

హరిగిర్యాజి నేంకటశర్మ గార్హస్థి

రచించుట

బందరు

కృష్ణాస్వదేశి ముద్రాక్షరశాలాయందు

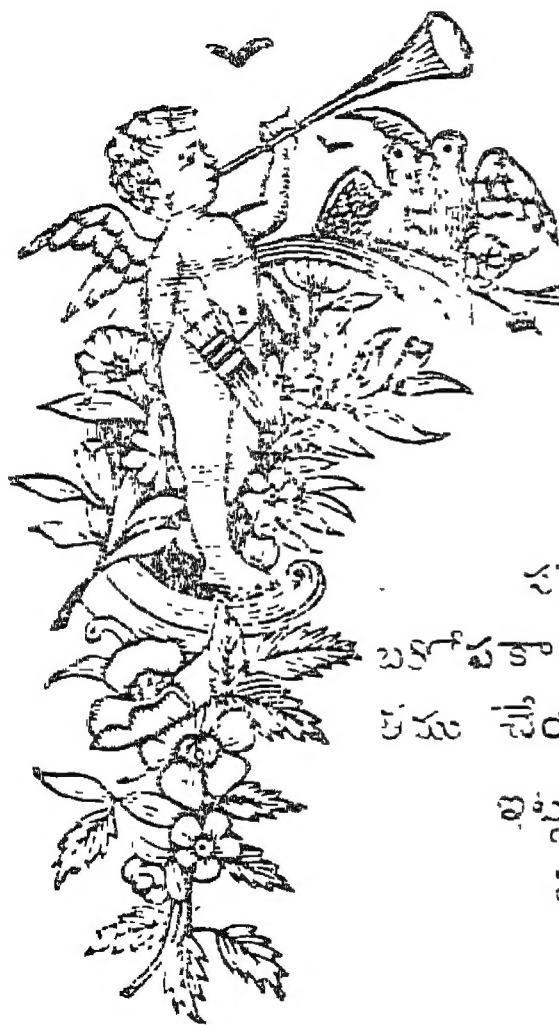
ముద్రించిరి ఓపచురంపరతి నెల ౧౧

మొ 4 అంశము.

[Copy-right]

1908

[Registered.]

అంగులము

అంకితము

—:0:—

సత్కార్య కూతులును, స్వదేశోద్ధారకులును,
బ్రహ్మకారులును నగు సంఘసంస్కారుల కీకృతి నంకి
తము చేయుచున్నారము.

ఇట్లు విన్నవించు, సుధీగన పద్ధేయులు,
ముత్తూరి వేంకటసుబ్బారాయణులు,
మంగిపూడి వేంకటశర్మ,

శాంతి వందన మాత్రం . ఈ

చాలా వితంతునిలాపము

|| శృంగారవత్సకి ముంగిరింగు బం గారంటు | కింభాపి జీరిం చందగిరింగు
కనలమాధురకు ముంగిటి కల్పభూజంటు | పుష్పాంబులచోరికి మూల్యోపమ
హరినిలచేసికి నరచేతిబద్ధంటు | దవళలోననకు సుధారసంటు
యువతికిం దెరటిలో మున్న పేలుపుటావు | భాసురాంగికిమూల పనకంటు

గీ|| మగిలెనెరిచిని చెన్నసామ్రాజ్యపదవి
వాణనానందుతి, కట్టిపట్టుకున్న
జాణతన మేల? నా గనేల? సాక్షిమేల?
జవ్వనంబేల? జని మేల? జన్మమేల?

|| ధనమేల? నెఱజాణతనమేల? బలగాణతనమేల? పతిలేని తరుణులసేన
పుంసేల? తెలలేని నరులేల? దరిలేని నిరులేల? సగిలేని నావలసేన
హితులేల? స్రమబుధు తనలేల? గుణసింధు సతులేల? పతిలేని నావలసేన
సేనలేల? నగిటిల్లు - తనలేల? తనగుల్లు - వగలేల? పతిలేని నావలసేన

గీ|| భోగ్య వస్తువు లవియేల? భాగ్యమేల?
రాజ్యపదయేల? పాజ్యసామ్రాజ్యమేల?
శ్రీహరియేల? విద్యలు మేడలేల?
విద్యలనయేల? పతిలేని నావలసేన

1. పూర్వమున, నానందమును విలాపమున న్నీ కల నానందము నేను విలాపమున

మనోహరమున నున్నది మనవిలాపమున న్నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ

తెచ్చితిమి, నీయందు నున్నది మనవిలాపమున న్నీ కల నానందము నేను విలాపమున

మనవిలాపమున నున్నది మనవిలాపమున న్నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

3

1. నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

నీ కల నానందము నేను విలాపమున

11 ఆన్నంబు సున్నంబు హారంబు భారంబు | కేసులు కాసులు గృహము
గృహము

విషంబు తానంబు గూపంబు పాపంబు | గరనంబు శరనంబు బాగము
వగము

హారంబు భారంబు శుకములు చికములు | గారంబు ఘోరంబు సభలు
వ్యభలు

పామరంబు హేమరంబు పలుకులు ములుకులు | కలలముల్ నునలముల్
చనినది మనినది

అ|| వె|| నీకము వృకము లతలవె తలు చునుల్ నిలకల్

నగలు కెగలు తోగలు పగలు చువులు

నగలు కెగలు తోగలు పగలు చువులు | వనినముల్ వనినముల్

చువులు కెగలు తోగలు పగలు చువులు

5

12 నీకము నలకము జన్మనలకము | చిత్రేనికాంత సేవితము గలము

నలకము నలకము జన్మనలకము | చిత్రేనికాంత సేవితము గలము

అలకము నలకము జన్మనలకము | చిత్రేనికాంత సేవితము గలము

అలకము నలకము జన్మనలకము | చిత్రేనికాంత సేవితము గలము

6

13 నీకము నలకము జన్మనలకము | చిత్రేనికాంత సేవితము గలము

నలకము నలకము జన్మనలకము | చిత్రేనికాంత సేవితము గలము

నలకము నలకము జన్మనలకము | చిత్రేనికాంత సేవితము గలము

నలకము నలకము జన్మనలకము | చిత్రేనికాంత సేవితము గలము

శీ|| వానిని బాగా జెంచని కరములు కిరములే? | కనమీనకాభోత్కరములుగాక
 సఖులతో కరనంబునంబుల బాల వాము! వాయుయే? బులుకాడుగోలుగాక
 విధుసేభమువానిని విధియేయించెవుల? | చెచ్చలగు నే కండుపులుగాక
 పా) కేళనంబుల కిరికిరింపగాలేని! కనులు కన్నులై? నోమిథులుగాక

శీ|| సుతికిసుఖముగూర్చు భాగ్యంబుగదాచెన!

మేను మేనె? పెద్దమానుగాక

భ్రష్టలతోడిసుఖముల బడయంగలేనిది

వనము జీవించె? వనముగాక

7

శీ|| కనకంబు భుజియింపఁ గాజిహ్వకింపానె? | నాగండులేనియే తాత్పర్యము

లకును

అరగంట నేని నిద్దురనొందవచ్చునే? | మగండులేనట్టి నామాత్యలకును
 మదికి నెమ్మదియొక్క మాత్రునఁ గల్గునే? | ధవుండులేనట్టి సర్వాత్మలకును
 సఖులసాన్నిధ్యంబు సౌఖ్యంబుగూర్చునే? | యధపతిలేని లోలాత్మ

లకును

శీ|| తరమె? చల్లార్ప ఘోర సంతాపవహ్ని

రమణుండే లేని యమ్మదిరాత్మలకును

నిల్పశక్యమె? తను వరనిముసమైన

నధిపుడేలేని యర్చితాలాత్మలకును

8

3|| చును నుండు న్యాయమై త్రిబాంధవ్యమున | కలుగుటకై కేదెకాకారణంబు?

నగునమామలుగాక శిశువులు నుచునుటై | గ్రాలచుండుట కేదెకాకార

ణంబు?

శ్రీపురుషులు వెల్లిచేగట్టునకుచు నే | కతమెలంగుట కేదెకాకారణంబు?

పురుషులకి శ్రీబృహస్పతిమూల గార్యమలందు | పునఃపఱుట కేదెకాకార

ణంబు?

గీ|| అట్టిపరిణయ సంభంబు నందుదూర

నృప్తిభవితస్యమును విచారంబుబోక

పైకమిచ్చిన వారకేబాలికలను

కట్టిపెట్టుటయిది యెట్టికర్మ? చుకట!

10

శీ|| కలహదాన్ధ్యముగల్గి ధీమరుత్సవమంద | చగినసాధనము సత్స్వరిణయంబు

అనునమామకుకాంకు రాగ్రబాధులుగల్గ | చగినసాధనము సత్స్వరిణయంబు

నన్దదేశావనోత్సాహచిహ్నులుగల్గ | చగినసాధనము సత్స్వరిణయంబు

లెలమాన్ద్రదేశ భక్తాగ్రణులుగల్గ | చగినసాధనము సత్స్వరిణయంబు

గీ|| అట్టిపరిణయములజేయు సట్టులందు

నీడుబోడును మున్నగాఁ జూడఁబోక

పైకమిచ్చినవారకే బాలికలను

కట్టిపెట్టుటయిది యెట్టికర్మ? చుకట!

నీ॥ ఐకమత్యముగూర్చి యవసేతలం దెల్లం | గట్టంగఁజూల పద్మంబు పెండ్లి
 ఇహపరబోక సౌఖ్యక దాయకముగాఁ | చురారుమేటిసాధనము పెండ్లి
 కాలక్రమాగత కష్టసాగరముల | దాటింపఁజూలిన తరణి పెండ్లి
 ఆమయమంభంబు లణఁచిసౌఖ్యంబుగాఁ | జీవింపఁజేయు సంజీవి పెండ్లి

గీ॥ అట్టిపెండ్లిండ్లుచేసెడు పట్టులందు

నూత్నమతి మారపుష్టులఁ జూడఁబోక

దంపతుల భావిగతులఁ దలంపఁబోక

వేసిరింతురు కొందఱు వెట్టు లకట !

11

నీ॥ వైవాహికంబు లెవ్వరిసౌఖ్యసంతోష | ములనిమిత్తములుగాఁ దలంపఁ

బడెనో?

వానిలోపమున నెవ్వరుకలకాలంబుఁ | గట్టుముల్ పొంచంగఁగలుగువారో?

తమజీవితమున సాధకబాధకములను | దలపోయనెవ్వారు తగినవారో?

విహికకష్టసౌఖ్యంబులం దెవ్వారు | తగిల బాలుపంచుక తనరుచారో?

గీ॥ అట్టిదంపతుల పరస్పరాభిలాష

నెమ్మింగనుఁగొనకయె యక్రమముగాను

దల్లిదందులె స్వాతంత్ర్య మెల్లఁదాల్చి

చేయుచున్నారు పెండ్లిండ్లు చెనటు లకట !

12

బాల వితంతు విలాపము.

నీ॥ పొత్తి శ్రీమన్నె నెత్తురుకందుల | పెట్టిండ్లు సేయభాపించునొకఁడు
పురుడు వోవకమున్నె బొట్టెలనమ్మంగ | జేరసారములఁ గావించు
నొకఁడు

కన్నులు తెఱవని కనుగాయలనుగట్టి | పెట్టివృద్ధులను సేవించునొకఁడు
పొట్టెన విడువని పసికూనలనుగూర్చు | వెనరాయబారి రావించునొకఁడు

ఆ॥ వె॥ ఆత్మ తాతయమ్మ యనుతోక్కుపల్కుపే
పలకలేనిచిన్ని పాపలకును
రామ రామ! ముందురానున్న పంచక
చెనఁటియగుచుఁ బెండ్లి సేయునొకఁడు

13

నీ॥ మంచి న్యాయంబు మఱి వచ్చునో? లేదో? | యంచు లోలో సుశయించి
యొకఁడు

కట్నంబు ముందింతకంటెను నధికమీ | వలయునో? యంచు భీతిగా
యొకండు

మనము పూర్వచారమును మాచఁగానేల? | యంచు దెందమున యొ
కొంచి యొకఁడు

చిటుతనాఁడే పెండ్లి చేసిన గుణవంతు | నై ప్రతిష్ఠను దెల్పు రంచు
నొకఁడు॥

గీ॥ పెండ్లిలోపలఁ పెండ్లిఁ గావించుమేని
కలసి వచ్చును కర్చని తలఁచి యొకఁడు
దంపతుల భాష సౌఖ్యముల్ దలఁపఁ బోన
చేయుదురు పెండ్లి మూర్ఖులె చిటుతలదన॥

14

శ్రీ అంబికామలము యోగ్య భారణము కే వృథు చూడెనో? యందు
 నోంగి పొంగి
 వేరుతాళలం పెండ్లి చేయబట్టెట యెన్నం దో? యందు నువ్విడు
 లూరి యూరి
 కన్నులారా నువ్వెన్నో? చిటుర చాల్లెడు పలుకు మృదువాక్కుల నుతోల్లె
 పొంగి పొంగి
 మామారం దక్కలం గెలియించు కందుల ! చేకొన్నో? యని యూహ
 చేసి చేసి॥

అ॥ నె॥ భూరి పక్షిణాలను భూమిమీనులం నెన్ని
 యారెముం గాంచు తెప్పడో? యని మువచునం
 నోంగి తోంగి త్వరను దానొను లరయక
 చేయుచుండ్రు పెండ్లి చిటుతలకును॥ 15

శ్రీ అంబికామలము యోగ్య భారణము కే వృథు చూడెనో? యని చూడ
 హాచి యున్నవి నాదు
 బోచనములు
 ద్వారమందెన్న యతోరణం బుండునో? | యని చూడచున్నట యగినా
 నాకు
 వియ్యంపు నడపులు నేడ్కతో నడుపంగ | సారె సారెకుం గోర్కె
 సాగు నెపుడు
 నలను గా మన పాప తలం బ్రాలుచూడంగ | నుల్లమం దువ్విడు లూరు
 చుందు॥

గీ॥ కాంక్షం దీక్షంగ నల్లని కాళ్ళు గడిగి
 ధన్యతను గన్యకను బ్రీతి ధారపోసి
 వేడ్కం జూడ నేడ్కం యటంచు విభుని వేడి
 చేయుదురు పెండ్లి ముగ్ధులుచి టుతలకును॥

శీ॥ ముద్దు మున్నట పీఠ ముక్కు ముక్కుర ధైర్యం | పట్టం పేమగడించాం
నల్ల తల్లి

మనలో నొకటై గవ్వైన నాగులదు | నడిసేనుం గితంబెంచు నల్ల నల్ల
తోడినాన్నగలతోడ చులం కూని తెనామనై | యే నేడ్య నెడనంచు నేడ్య
చేసేద్య

చులంబులను విన్నదంటులో నడి నాగ | ధైర్యంబున నీ మృగ్యుల నాగ
చూడమ

శీ॥ విధుని ప్రాణాలు వినిగించి వేది తనెను

నట్టి పృథ్వీకు రాక్షసు వైన గూంబి

పోయి బడలేక యథములై నొట్టి యలను

అన్తు చున్నాను కటకటా! యనయులగచి ॥

17

శీ॥ నెలకు నొమ్ములు వచ్చునను సంజర మెకాని | తనయ నొమ్ముల మాటల నలంబ
దేవుడు

నెలకు నొకలు వచ్చునను సంతస మెకాని | తనయ నొకల మాటల నలంబ
దేవుడు

నెలకు నైకలు వచ్చునను కౌతుక మెకాని | తనయ నొకల మాటల నలంబ
దేవుడు

నెలకు నూకలు వచ్చునను మోద్యుకకాని | తనయ నూకల మాటల
చలంబ దేవుడు

శీ॥ ఆకట! ముక్కు పచ్చ లారని పనిపాప

సంగడికినిం బంసె యన్లెసల్లు

స్వార్థ సరత శుల్క మాసింబి యన్లెడు

తల్లి సుతల పాలి భిల్లికాదె?

18

నీ॥ కలిమి లేదుల మాటఁ గలదైనఁ దలచును | శ్రీ యుత శీలంబు దాయఁ
బోదు

తెలివి తెటల సంగతిని విచారించును | సద్గుణైశ్వర్యంబు చాయబోదు
సంప్రదాయంబు వంశంబుఁ జెంతింపను | ప్రాయంబు చందంబు గోయఁ
బోదు

విద్యయు గరిమంబు వివరించి చూడను | సోయగంబుఁబరీక్ష సేయబోదు

గీ॥ జాతి చూడరు నాడుల జాడఁగనరు

జంపతుల మానసంబు లేచందచునను

గతియు ననుకొందురో గాని కరుణమాని

కుల్కమున కమ్ముచున్నారు సుతల నకట!

19

నీ॥ పీటపైఁగూర్చుండఁ దెట్టివేళను | మాతకై పెండ్లి కుమారుడేడ్వ
తాళిఁగట్టెడువేళఁ బాలకై పోర్వెట్టి | గోలుగోలునఁ దెండ్లి కూతురేడ్వ
పరుఁడు సూత్రము ముడివైవ లేడని పురో | హితుఁడై కన్యకుఁ దాకిఁ
నెలనుఁగట్ట

తలఁబ్రాలవేళ భీతిల బాలదంపతుల్ | ఎరుసవారావేడ్క జరగఁజేయ

గీ॥ అలరి పురమేగఁ బల్లకియందుఁగూరు

చుండఁ జేయంగ నిద్రించుచుండు చిన్న

కందులకుఁ దెండ్లి సేయుటకంటె లక్క

బొమ్మలకుఁజేసి మచ్చటల్ పొందరాదె?

20

నీ! అన్నమో రామనిండా! యంచు నేడ్చిన | చిట్టి కగటిసండు చేడిచి
కూరలతో నాడుకొన బోదునని యేడ్చు | తఱిని బొమ్మలనా ముందగును

నాడి

పెద్ద మగనినాచి భీతిల్లి యేడ్చు | స్వహు మంటిమాటల బుగ్గిరిం
కంతఃకును రాళిగట్టబోవనిబూచి | యని యేడ్వ మెల్లని నకును.

డిర్చి

గీ॥ మతీయు నెన్నేని పథముల మాటిమోల

కేడ్చు బిడ్డలయేడ్చు తెట్టెట్టయు సపి

బలిమిచేఁ పల్లిదండ్రులు సలుపునట్టి

పెండ్లియును పెండ్లియే? పెద్ద పెండ్లిగాన॥

21

నీ! మొట్ట బాణాక్షయములఁ బ్రాణభయములా | గంపంబు నెట్లననిపడు

నేని

సదమల విద్యాలసద్గుణవ్యాప్తిక | సంపూర్ణ విష్ణుంబు సరిభరిండు

సమకళా సుణవయి స్సాంపర్థ్య మహితులు | కానని డెంగుముల

గెలియుటమిదు

డెంగుముల్ గలియుకుండిన రాజకీయముల్ | సపన స్మృత్యంబులు పోని బోధు

గీ॥ జగదములు గెల్లు నిరలంబు జింపకులుసె

దాని సంసారమున రక్తి తగ్గిపోవు

దొంగగు తెన్నేని యామీనబోనంగుమంగు |

గాన బాల్య వివాహముల్ మానరయ్య!

22

ప్రేమియై కనుగలంటి నీవోండుమంటి కీ కందుల పెండ్లిండ్లై కారణములు
 ప్రియకాన్తమంటి మర్నా నేహంబంటి కీ | కందుల పెండ్లిండ్లై కారణములు
 మానవత్ భూతత్ క్షుద్రుల పాపంటి కీ | కందుల పెండ్లిండ్లై కారణములు
 కన్నులతో కన్నులతో కనునొక్కట నంటి కీ | కందుల పెండ్లిండ్లై కారణములు

కాదుకాదు

గీ. వేయి మాటలేంటి? గీ. కెనల సంఖ్యయుఁ

జులకె కెమునకుఁ బ్రేమల మైన

కన్నెఁదెచ్చి యుపనియిం కందుల పెండ్లిండ్లై

కారణములు ప్రేమలకారణములు॥

23

గీ. సంసారమంతెను వృక్షమున కీ పెండ్లిండ్లు | వేయి పురుషా? యంటి

సెలకె కాదు

వేరయిలో పొసగించు విద్య కీ పెండ్లిండ్లు | నారదాంశములంటి నవ్వు కాదు

కనుచుండుఁ గుతుకంబుఁ గొనుట కీ పెండ్లిండ్లు | గజదొంగలంటి యక్క

కాదుకాదు

కొనువని దుఃఖంబు విడుట కీ పెండ్లిండ్లు | కడగిండ్ల గనులంటి కల్ల కాదు॥

గీ భవచము పనిమ్ముగాఁగిఁ గన్నడఁగిఁ కేసి

యతుల గతుల చంపతులను ననయమలయుఁ

జేయు ప్రేమ కీ పెండ్లిండ్లు చేటుఁజేయు

ప్రహములనియంటి సంశయాపహము కాదు॥

24

శ్రీ॥ చెలవరాణియె రాచిలక కూనలఁజెంచి | నెంచి పట్టి నడున్పొయినట్లు

చెజకఁ చేసెపుగా బెలుగునంతకుఁగాచి | కాని పట్టెల నెలల

గీ॥ చినట్లు

చేకులారఁగనెట్లు చేది పోషణఁజేసి | చేసి పూడియలఁ గడమినట్లు

కొరక పట్టెలఁగూర్చి నిలుకఁజేరఁగఁదీసి | తీసి చెప్పి నోట నెనెనట్లు

గీ॥ పది నెలలుమోసి మముఁగాంచి బాళిమీఱు

జెంచి మామూలమున నేకించి ధనము

దుకకుఁజేరిమను బంధంబుఁ ద్రొంచి ముసలి

25

పయ్యముల కప్పగింతురే! తల్లులార॥

శ్రీ॥ ముసమున లాడెడు మిసిమి బంగారుచేల | వెఱబొమ్మను గట్టి నెట్టి నెట్టి

తోరంబులవొడ్డ దొండపంతునమాల | కాకిముక్కునువ్రేలఁ గట్టి నెట్టి

నిగినిగిమను నింద్రినీల మాణిక్యంబుఁ | గొనిపాదరక్షను గూర్చినట్టి

చలతలమనెడు రత్నంపు దీపముశూన్య | నిలయమధ్యమునందు నిల్పినట్టి॥

గీ॥ దయయు నాక్షిణ్యమును బాప భయముమా

శుల్కమున కానపడి కడుఁ జుల్కవృత్తి

లేతవయసుననున్న బాలికలఁబట్టి

ముసలి సయ్యల పాలేన్దయు టనడు కాదె॥

26

శ్రీ: ధనుమయును యను స్వచ్ఛ గోఘృతంబును దేనా | బూడిదలోఁ బారఁ

చొసెనట్లు

మేలైనయోజే ముత్యాలపెరుచు గోవ్వు | ద్విద్దుకచేతి కందించునట్లు
 కనుజేయరకంబు కామణికియై | పుచ్చపండ్లకల వెలఁబోసినట్లు
 ద్వేషకాలము మేకపిల్లలఁబోషించి | ద్వేషదుపారకర్షించినట్లు॥

శ్రీ: పయయు హాక్షిణ్యమున బాప భయముమాజే

అల్కమున కాసనడి కడుఁజల్కవృత్తి

లేకవయసుననున్న బాలికలఁబట్టి

ముసలేదయ్యాల పాల్సేయు టనదుకాడె?

27

శ్రీ: నమో దునుచు ముచి గంధంబు తెరిలను | సత్తైలతోనై మో కొట్టినట్లు

బొగలలోఁ బుట్టియములకై యాశించి | దుదకరేంద్రముఁబట్టి నినిసినట్లు

కైకంబునిభలంబుఁ బైకొంటుకైచెట్లు | గొవ్వంట్రవేళ్ళతోఁ గూల్చినట్లు

ఎరుకలబాధ మాముండుఁ గాఁగఁపించి | యింట్టికి వచ్చి కంఠంఁగనెట్లు॥

శ్రీ: మారభారంబుఁ జూడక దోసమనక

అల్కమున కాసనడి కడుఁజల్కవృత్తి

లేకవయసుననున్న బాలికలఁబట్టి

ముసలేదయ్యాల పాల్సేయు టనదుకాడె?

28

శ్రీ॥ అతి చాల్యమున వివాహంబు నేయుటకంటె | గుప్తుకంటె చేర గోయి
రాదె?

కడుపుధునకు బట్టి గట్టిపెట్టుటకంటె | బుట్టగానె విషంబు బెట్టరాదె
కష్టమూకునితోడ జోడు గూర్చుటకంటె | చెంపున గంగలో
దింపరాదె?

కుక్కంటుగొని మమ్మ జుల్కచేయుటకంటె | పెద్దద్యవారి కర్పింప
రాదె?

శ్రీ॥ పాణిపదముగఁజెంచు మేలైనకురులు

కఱకుగలిగిన మంగలి కత్తి పాలు

చేయుకంటెను బ్రాణము తీయరాదె?

సనుజనులార! యోతల్లినందులార!॥ 29

శ్రీ॥ వరసత్తుణుమీది వాంఛచే నొక్కొందు | నిల్ల చుక్కనివంచుఁ దీరు
నొకఁడు

గొప్పనంబుంభవన్ కోర్కిచే నొక్కొందు | మేరకంబున్న మేరకొకఁడు
పాఠిచెచ్చుచుండు మన్ సీతిచే నొక్కొందు | పెండ్లికాదియెందు భీతి
నొకఁడు

చెల్లినందుల యాళ్ల చాటులేకొక్కొందు | స్వల్పతగులంబున్న భీతి
నొకఁడు॥

శ్రీ॥ ఇల్లటపు టల్లఁజేయఁడు నెంచు యొకఁడు

నత్త వారింట యాస్తేపె నాననొకఁడు

ముందు ముప్పెలుంగకి శిన్ని మున్నయగు

చెండ్లి యాడు మనున్నాడు పెద్దవాడు॥

1. పక్షిభయము కలెత్తెందు పడసిన నందరికిఁ | బోషించునెవ్వరుఁ బూరకన చు
తనకున్న పక్షిభయమునకు నుభవిండు | వారలెవ్వారును లేకుండు
పుచ్చులు లేకున్నందు న్నామరకంబు | మానవులకు నెల్ల మానవమచు
కర్మాంశ లేకున్న నజనాన వశమందుఁ | వరకుఁ దెక్కెవరుఁ గనురనామ

పురుషులకుడ పత్నీకుడై గరంజెనే

కర్మకాండక భంగంబు కలుగుననుచుఁ

మకుఁగామేచ్ఛ లేకున్న పగిచ్చమాని

పెండ్లిగోరుచు నున్నాని పెద్దవారు.

31

2. కమిమిళ మంగళస్నానంబు నేయుచో | పలిచేర గడు ప వరక నడు
స్రియమొప్పు పగోరుముల్ వ్రేల్చుచోఁగవరాక | యాభ్యంబు బాధి
యంచుచోల్సి

కొత్తవస్త్రములొట్టుకొన నిల్వఁగాలేక | యచ్చటివారి నాయంబుచే
అన్ని ప్రదక్షిణం బాచరించుచునొడల్ | దిగి పీతాక్షుడై భవజీవా

గి! పట్టపై నుండగను లేక పాటవంబు

చిట్టి చొట్టెలఁ బెండ్లియై ఛట్టబట్టు

పెద్దవారికి వేలము వెళ్ళిగాక

యేమిసౌఖ్యంబు? పెండ్లాని కేమిసుఖము?

32

నీ॥ బెబ్బరి కడ లేడి పిల్ల పొందుసుఖంబు | శరభంబు దరిహరి పొరయు
సుఖము॥

చీలి దగ్గరఁజిన్నిచిలుక కాంచుసుఖంబు | ఫణిచెంగటను గప్పసఁడెడు
సుఖము॥

ఎలుగు సన్నిధిఁజీమ యెనయునట్టి సుఖంబు | నసురయొద్దను ననుండందు
సుఖము॥

యమునిముందర దుష్టుఁడనుభవించు సుఖంబు | బక్ముచెంతను శేష
పడయు సుఖము॥

ఆ॥ హరిసమీపమందు గరిపొందు సుఖమును

బర్హి యెదుటఁబాము పడుసుఖంబు

ననుభవించుచుండు ననవరతంబును

బాలభార్య వృద్ధ భర్తయింట॥

33

నీ॥ పేదవాఁడనటంచుఁ బెద్ద కూతును పైత్య | రోగికిచ్చెను వేయి రూప్యము
లకు

బుణముఁదీర్తు నటంచు రెండవ సుతనిచ్చెఁ | బేడివానికి వేయి మాడ
లకును

యజ్ఞంబుఁ జేసెదనంచు మాఁడవబిడ్డ | వెయివరాలకు నొక్క వెట్టికిచ్చె
కఠినాత్ముఁడై నూఱుకాసులకును మాఁడు | గాళ్ళముసలికిచ్చెఁగడకునన్ను॥

గీ॥ రత్నములవంటి బిడ్డల తాళ్ళపాలు

చేసియును దాను జేసిన దోసముననో?

బాగుపడలేదు మాతండ్రి; బాగుపడునె!

కన్న బిడ్డలనమ్ము రాక్షస ఖలుండు॥

34

శీ॥ బొమ్మల పెండ్లిడ్ల పోల్క బాలలపెండ్లి | యింపుఁగొల్పినటంచు నెంచి
యెంచి

మనుమరాలి వివాహమునుజూచి హర్షింతు | తాత యవ్వయటంచు
దలచి తలచి

సుతపుష్పవతి యైనచో బ్రాహ్మణర్షిమే | పోవునంచెద భీతిఁ బొంది
పొంది

శుక్రంబుఁగొని యొక్కచో పెండ్లికిడినడ | బ్రిచ్చిడి యగునంచు నుబ్బి
యుబ్బి॥

గీ॥ పరుఁడు లేనట్టె యొక ముదియరడున కును

నేండ్లెనిమిది నిండకమున్నె పెండ్లిచేసి

కొలఁదినాళ్ళకె నన్నొక కుంకఁడేసి

దనుజసములైరి నాతల్లి దండ్రులకట॥

35

నీ॥ పాలునెట్లును బోలెఁ బాయకలగునతి | పతులనొండొరులను బాసినావా?

తావియుంబూవుచందమున నైకముగల్గి | దంపతులకుఁబగల్ దాసినావా?

చిలుకయుంగొరువంకవలె మైత్రిగలవధూ | పరులకారాటంబునెరపినావా?

వలపునమించుగువ్వల లీలవిహరించు | జంపతులను వేఱుసలిపినావా?

గీ॥త త్ప్రతిఫలంబు సుమ్మిది తప్పదనుచు

వ్రాతఫలమంచునోదార్పఁ జూతురిపుడు

తాముచేసిన కార్యంబుదలఁపఁ బోక

తగవుమాలిన నాతల్లి దండ్రులకట!

36

శ్రీ॥ కల్కిపల్కల రామచిల్క జంటనుబాసి | సంజరంబుల బాధపఱచి
నానా?

కవనూడిపొచ్చ జక్కివయుగ్గ మెడఁబాసి | పటుతరంబగు బాధపఱచి
నానా?

క్రియముమై విహరించు శికయుగంబునుబాసి | పాపంబునకి బాధపఱచి
నానా?

మధువానిక్రీడించు మధుపర్వయముఁబాసి | మహిమంగిడుబాధపఱచి
నానా?

గీ॥ రమినిని వగూడఁ గొడవంక వంపతులను

బాసిరయమాలి బుబుబాధ పఱచినానా?

రెప్పలందెది కుడువక రెప్పపనుచుఁ

నల్లిదండ్రులె యిప్పుడో దాన్తురకట!

37

శ్రీ॥ భర్తను గొల్పోయి పలువించు కామినిఁ | జెలంగినన్వయ గల్గిచేసినానా?

నాశునిఁబాసి చింతల నొందుకొందెను | గాంచిమేలంబుఁ గలింగి
నానా?

పతివిడనాడిన పద్మాక్షినిక్షీంచి | కూడనియొకసక్కిమాడినానా?

పాణినాగుని పొందుఁబడయ నేరకయుండు | నల్లనానామోదనమాడి
నానా?

గీ॥ ఇంక నెవ్వరిఁజూచి గర్వించినానా?

ప్రాగ్భవంబునఁ చద్ధోరపాపమిట్లు

ప్రాణనాయకు పొందెడఁ బాపెననుచుఁ

చల్లిదండ్రులె యిప్పుడో దాన్తురకట!

38

శ్రీ|| భవముకైయాపించి యనురాగి లతఁద్రుంచి| తనయనమ్మినతల్లిపండ్లులారా!

ఇటువై పులను లంఘింపరవుగా! గొరవెఘా! వసులఁగూర్చిన రాయబారులారా!

పప్పుభోజనములపైఁ జేర్చిపెట్టెతన! ప్రియములాడిన పెండ్లి పెద్దలారా!

బహుమతులై యుండి బహుమతుల్గోరిమ్మ! చాక్షుఁలవలించిన జ్యోత్యు

లారా!

శ్రీ|| అసురనములారా! నిర్దయస్వాంతులారా!

శతహృదయులారా! నాపాలిశత్రులారా!

కారణం బీచెడందకు మీరెకారె?

చలముతీతనె? మీకనుల్ చల్లవడెనె?

39.

శ్రీ|| సోముఁగేరెడులేఁత మోమునఁగిమ్మరి! నేళిపోయి విభూతి నేళిపచ్చె

తళతళలీను నిద్దంపుగాజుఁపోయి! కెలమోతైన పట్టిలువచ్చె

మృదువైన వన్నెచీరెలుపోయి నెమ్మేన! ముతుకనుల్ నైనదోవతులు

వచ్చె

గళమున భూషణావళిపోయి తులసిమా! లికలు రుద్రాక్ష మాలికలువచ్చె

శ్రీ|| కలికికాఁగిలుఁగన్న గవనునీలంపుఁగ

జ్వలముపోయియశ్రుజలమువచ్చె

బాధలెన్నఁచరమె! బాల్యవైధవ్యంబు

దుస్సహంబు మిగులదుస్సహంబు

40

శ్రీ॥ ముప్పొద్దుఁ గడుపార భుజియించు టది మాని | యేకభుక్తమునఁ గృతించు
నలసె

అనుపమభోగంబు లనుభవించుటమాని | భోగింపఁ బూడఁ గాంచుపొగల
నలసె

శుభ కోఠనంబులు చూడఁ బోవుటమాని | పీఠ్యమాత్రంబునఁ దివిగ
నలసె

మృదు పుచ్చశయ్యలమేను జేర్చుటమాని | బండ నేలలయందె పండ
నలసె

శ్రీ॥ చంచనాది సుగంధ సర్పలను మాని

కాయమున బూదిపూత్రులు పూయనలసె

నిట్టికన్యంబు లెట్లు సహింతు నకట !

బాల్య వైధవ్య మతి దుఃఖభోజనంబు

41

శ్రీ॥ పక్షికుపచారముల్ పడకంచు హస్తముల్ | పెఱు సేవనముల కన్పింపనలసె
మనసారంగంధ మ్రాఘాణించునాసిక | కూరవాసనల మూక్కొనగ పొసె
కయచగేహమున వాసముజేయు నెమ్మేను | వంటయింటనె కూలఁ బడఁగ
నలసె

దిన వెలక్కి తుణముగాఁ జనునట్టి కాలంబు తుణ నెుక్కదినముగాఁ
గడపనలసె

శ్రీ॥ ఇస్మిరో ! దుర్నిరీక్ష్యంబు దుస్సహంబు

దుస్తరంబు దురంతంబు దుర్దమంబు

దుర్భరంబు దుర్యహంబు దుఃఖదంబు

బాల్య వైధవ్య మనుభవింపఁగ నశంజె ?

42

శ్రీ॥ రంగుచీరల ననురాగంబు పోలేదు | మల్లుచీరలరక్తి మానలేదు
 పూలచీరలయందు చాళి తీజంగలేదు | సన్నచీరల సక్తి సమయలేదు.
 జలతాదుచీరల వలపు చెల్లంగలేదు | మళ్లచీరలఁ గోర్కె మళ్లలేదు
 పట్టుచీరలయందు భ్రమ మానగాలేదు | తోపుచీరలఁ బ్రేమ తొలంగలేదు.

శ్రీ॥ రకరకంబులైన రైకలమీదను

మనసుదీరలేను తనదుసాటి

చేరులు ముద్దిససుల చీరలఁ గట్టిగ

నైనుగట్టి నేను నైపంగలనె ?

43.

శ్రీ॥ బండ నేలను నేను బడియుండఁ బరుపుపైఁ | బండ మీ మచసులే భంగి

నొప్పె

చన్నీళ్ల నేను మజ్జనమాడ వేన్నీళ్ల | స్నాన మెట్లోర్చె ? మీమాచసంబు

నిశలెల్ల వగలచే నేఁ గృశింపంగను నే | కరణివచ్చెను? మీకుగాఢనిద్ర

కొయ్యొక్కొట్టెలు మెక్కి గోడునేఁజెందంగ | మృష్టాన్న మెట్లు మీ కిష్ట

మయ్యె ?

శ్రీ॥ చిన్నవయసుననుండి మీ జీవములకు

నుస్సురనియేడ్చు ననుజూచుచుండి యకట !

వృద్ధులె యెట్లు సుఖియింప నిచ్చగలిగె ?

దనుజసములార ! యో తల్లిదండ్రులార !

44.

స్త్రీ॥ మల్లెపుష్పములఁ జామంతి పువ్వులజాజి | విరులను గనుఁగొన్న తరుణ

మందుఁ

బచ్చకర్పూరంబుఁ బండువెన్నెలమంచి | గందంబుగాంచిన త్తణమునందు

శృంగార వనముల బంగారునగలను | మేలిచీరలఁగన్న వేశయందు

సాగసగు శయ్యల వగగుల్కు చిత్రముల్ | డోలికల్ వీక్షించుకాలమందు

గీ॥ మించుటద్దంబులను దిలకించునపుడు

బండుటాకులు కన్నట్ట పట్టనందుఁ

బ్రాణనాథునిఁబాసిన పడతిమనసు

శోకసాగర మగ్నంబు గాకయున్నె ?

(1)

స్త్రీ॥ పెండ్లివారిండ్లకుఁ బేరంటమునకేగు | మించుబోలులను వీక్షించునపుడు

విభులకుఁ గర్పూర విడియంబు లందించు | చంచలాక్షుల నిరీక్షించునపుడు

గురుల చిక్కెడలించి విరులయెత్తులఁదాల్చు | కాంచనాంగులఁ దిలకించు

నపుడు

సరస సల్లాపముల్ వసుసతోఁగావించు | నంచయానలవిలోకించునపుడుఁ

గీ॥ జిత్త మెరయ నసహ్యంబుఁజెంది కుంది

విరహపరితాపమునఁ బురపురనుబొక్కి

సొక్కి తమిఁజిక్కి తాలిమిఁ దక్కి సుక్కి

పొందునావెత నేమనుకొందు నకట!

సీ॥ పెజ్జెపెనుండి లేచినవేళఁ గచ్చడు | నో? యంచు నోరల నొదుగుచుండు
 పొరుగుఁదనమై పోవుచో నెదురేగు | చెంచునో? యని సంశయించు
 చుండు

శుభకార్యములఁ దాము చూడఁ బోయెడు పట్ల | వెంటనే గఁగఁజూచి
 విసుగుకొందు

కూడుఁ గుడ్డయుమాలి కొంపఁ జేరెంటంచుఁ | గోషించి పలుమాటు గొణు
 గుకొందు

ఆ॥ పడన మెంత శుచియు పుచ్చిఁ గల్గఁజేసిన

నేవో వంకలెంచి యీనడింతు

దయునుమాలి తల్లి చుండులే పుట్టింట

బాల విధవ బ్రతుకుబ్రతుకె బ్రతుకె ?

47

సీ॥ పతిపాదపద్మముల్ భక్తితోఁబూజించి | పుడమిపైగరిమంబుఁ బొందు
 టెట్లు?

ముద్దుముచ్చటదీఱ ముత్తైదువులఁగూడి | పేరంటమునకింక వెళ్లుటెట్లు

బిడ్డలఁగనిపెంచి ప్రేమతోముద్దాడి | లోచనోత్సవముగాఁ జూచుటెట్లు?

నానెచ్చెలియితండు నాచునోహరుడంచుఁ | జెలులకుఁ జూపించిచెప్ప

టెట్లు?

గీ॥ చుట్టయులయిండ్లలో శుభశోభనములు

కలుగువేళలసరివారిఁ గలసిమెలసి

పోవుచింకెట్లు? నేవట్టిపుణ్యహీను

రాలనెతి నె? యకట! యింకేలబ్రతుకు

48

శ్రీ॥ కన్నబిడ్డలఁగూర్చి కరుణనక్కునఁజేర్చి | చెక్కులు ముద్దాడి సోక్కు
సోగసు

సుయ్యాలలందుంచి యెయ్యారముగనూచి | జోలపాటలుపాడి సోలు
సోబగు

సంజచాయనుజూపి చందమామనుజూపి | లాలించిపోయినప్పు మేలి
హూయలు

గోర్వంకయనిపించి కూనలఁగనిపించి | ప్రియముమై బుద్ధుఁ దెన్నించు
హుస

గీ॥ లలితభూషలువలువ లలంకరించి

యిరుగుపొరుగుల షిల్లల నెనెసిమొనని

యాటలాడంగఁ బొడఁగాంచి యలనుసోంపుఁ

బడయనోచనితనవు పాసములమనువు

49

శ్రీ॥ ఎలనవ్వు నవ్వుచు నెలమిమైఁగేలెత్తు | కొప్పుని యెత్తుచోఁగ్రొత్త నలుపు
లీలతోఁచనయంత లేచినారెకునేల | విద్దెముల్ సేయుచో ముద్దుచెలుపు
లలినిరాజవల్లవల్లనఁ దప్పటడుగులు | వేయునస్పృడుతోఁచు వింతమురువు
తొక్కుపల్కులు తేనెతోలుకంగఁ బలుకుచోఁ | సనుపట్టునట్టి యక్క
బివుహుగువు

గీ॥ కన్నబిడ్డలకడఁ దనగన్నఁదోయి

కలుపుదీఱఁగ మగనితోఁ గాంచలేని

పాపినగునన్నవంటి నిర్భాగ్యబాల

విధవజన్మంబు పృథివీపై వృథయెగాదె ?

50

నీ॥ తల్లియేదాయఁగాఁ దలపోయుచుండంగఁ | దండ్రియేనిర్దయత్వంబు
దాల్ప

నన్న లేపలుమాటు లాగ్రహించుచునుండఁ | చమ్మలేయలఁతిఁగాఁ దలఁచు
చుండ

వడినలేచలపట్టి బాధించుచుండఁగా | మఱచండ్రో మర్యాదమానియుండ
జెలియంద్రుమన్న న సేయకేమరియుండ | నక్కలేపరుషంబు లాడుచుండ

గీ॥ నన్ని ఁటికినైచి పగలురేలనకయోమిఁ

గూర్చి కనుపట్టఁ బట్టింటఁ గూటికొఱకు

గుడ్డకొఱకును బానిస కూతులట్లు

బాలవిధవలు పడుపాట్లు బ్రహ్మకలుక

51

నీ॥ చిత్తేశ్వరునిరూపుఁ జిత్రంబుననువ్రాసి | మెప్పించిపొందెడు మేటి
సుఖము

ప్రాణేశ్వరునిమీఁదఁ బదపద్యములుఁగూర్చి | యలరించిపొందెడు నమిత
సుఖము

కాంతునికడనమఁగర్భసూక్తులుపల్కి | కరఁగించిపొందెడు పరమ
సుఖము

చెలువునిచెంతనం చితవిలాసముచూపి | వలపించిపొందెడు పరసుఖమ్ము

ఆ॥ విభునిసరసమిగుల విన్నాణములనొప్పు

కుట్టుపనులఁబూస గ్రుచ్చుపనుల

నైపుణములనెల్లఁ జూపిచొక్కించుచు

పొందుసుఖమదెంత పుణ్యవతికొ?

52

నీ॥ ఆడుజన్మంచెత్తి గోడుఁ జెందుటకంటె | నగమో? పాపాణమో? యగు
టమేలు

పుడమివేప్పులయింటఁ బుట్టువొందుటకంటె | నడవిలోఁబెద్ద మానగుట
మేలు

వృద్ధపిశాచంబు కిల్లాలగుటకంటె | బ్రవిమల బ్రహ్మచర్యంబు మేలు
బాలవితంతువై వగచుమందుటకంటె | యోగినియైకాననంటమేలు

గీ॥ పొట్టకును బట్టకును జేరిపుట్టినింట

బానిసలరీతిరేలును బగలుననక

పనులు సేయుచుఁ బలుపాట్లుపడుటకంటె

తటుకునవిషంబుఁ ద్రావి చచ్చుటయె మేలు

53:

నీ॥ అత్యంతదారిద్ర్య మనుభవింపఁగవచ్చు | బాలవితంతువై బ్రతుకరాదు
బలరోగములచేత బాధనొందఁగవచ్చు | బాలవితంతువై బ్రతుకరాదు
ధనకామినులయింట జనియింపఁగావచ్చు | బాలవితంతువై బ్రతుక
రాదు

సేవాప్రవృత్తిచే జీవింపఁగావచ్చు | బాలవితంతువై బ్రతుకరాదు

ఆ॥ వితతపాషియగుచు బ్రతుకంగవచ్చును

బాలవిధవయగుచు బ్రతుకరాదు

మతివిహీనయగుచు బ్రతుకంగవచ్చును

బాలవిధవయగుచు బ్రతుకరాదు

54.

సీ॥ కాలియందియబును గడియాలఁదీయంగఁ | చలచుఁచో నెఱ్ఱేనుజలదరిల్లి
నిగనిగన్నించు బల్నిడుపపెన్నెఁగిగుంపు | ఖండింపనెంచుచోఁ గంప
మొంది
కాంతులనిను చొక్కంపుఁ జేగాజులు | పొడిసేయఁబూనుచో నొడలు
మఱచి
గళమునవేల్చి చక్కనిపుస్తెఁబుటుకునఁ | డ్రొంపంగడంగుచోఁ స్పృహను
దప్పి

గీ॥ సన్నపుట్టంబు నెవలించి సైనుబట్టఁ
గట్టఁజేయుచోఁ డ్రాణంబుకడనుబట్టి
కాంతలుండంగ దయమాలి కన్నవారె
వికృతరూపులఁగాఁగఁ గావించురకట !

55

సీ॥ సన్నకుంకుమరేక సున్నయైన మొగంబు | పవలింటచంద్రబింబంబుగాదె
ఒకపరిగలెల్ల నూడ్చిననెఱ్ఱేను | పూవులంగోసిన తీవగాదె ?
నూనెరాయకయున్ని నునుపుదక్కిననెఱుల్ | చమరీమృగంబువా లంబు
గావె?
జాలువారెడు నశ్రిజలముఁ గల్గినకనుల్ | మంచునఁదోఁగు తామరలు
గావె?

గీ॥ గద్గదికదోఁచగాఁ బల్కుకల్కిపల్కు
వికృతవాసంతికేతర పికముగాదె?
మోదమునుదక్కి భూభోగములనురోయు
బాలవిధవయె జీవచ్ఛవంబుగాదె?

56

నీ॥ నిత్యశృంగారంబు నిష్ఫలంబైపోయెను | నుదయింపరాదుమును నుదయించుట
కాటుకగౌరి బుల్కలనల పాలాదు | కన్యతులసి కొలగాకపోయెను
మోచేలి పద్మంబు మొదల వ్యర్థంబాయె | నల్లచుక్కయుమేలు సులువ
దాగు

వరలక్ష్మియైన నాపదంబుపరాదాయె | చిట్టబొట్టునృతంబు చిట్టించుటై॥

గీ॥ తద్దినోములైన దప్పింపలేవారె

భారమైన యీ విపత్తునుండి

నోములందునైన బొమ్మలంబునైన?

వనముఖుల వెల్లితనముగాక॥

57

నీ॥ దయలేనివారల దలిదండ్రులుగజేయ! దైవమా! నాయందుచప్పగలదె?

కడుబీదబాపల కడుపునంబుట్టింప! దైవమా! నాయందుచప్పగలదె?

ముసలియనొ మొసలికి ముదిలనుగాజేయ! దైవమా! నాయందుచప్పగలదె?

గలదె?

పశితనంబుననె నాపతిని జంపుకపోవ! దైవమా? నాయందుచప్పగలదె?॥

గీ॥ బోడునీడక నాయాడు బోడుచలులు

వేడుకల వెల్లిలో నోల లాడుచుండ

బోడుగుర్పక నన్ను విజ్ఞోడుచేయ

దైవమా! దీననాయందుచప్పగలదె?॥

58

శ్రీ॥ కొమ్మలతోఁగూడి బొమ్మల పెండ్లిడు । చిత్తంబు రంజిల్లఁ జేయలేదు
 పండి గుఱ్ఱచగూర్లు వరుస బంతులతీర్చి । మించుబోణులకు వట్టించలేదు
 విద్యుంపువాండ్రతో నెయ్యంబు రెట్టింపఁదూఁగుటయ్యాలలందూ? లేదు
 పుష్పఁ గుంకుమయును బదిమంది చెరులకు । వేడుకతోఁబంచిపెట్టలేదు॥

గీ॥ వక్కలాకులుఁజేఁబూని యొక్కనాడుఁ

నక్కఁగా పిడియంబును నలుపలేదు

కటకఁగా! వయ్యమా! యింత కరుణలేక

కుకుకమంతయు నిప్పుడే కూల్పఁచగునె?॥

59

శ్రీ॥ అచ్చెనగాను అన్నచ్చులు నల్లొనే । లేదులుఁచెలులతో నాడలేదు
 ఆలంటి పిడియంబ యాలకూఁచెలు నీడు । బోడుచేడెలతోడ నాడలేదు
 కనుమీసి గంతచల్ గంబాలయాటలు । వేడుకతోఁగూడి యాడలేదు
 ఒప్పులపప్పులు నోమనగుంటలుఁ । దోడ్ బాలికలతో నాడలేదు॥

గీ॥ గోడిపట్టెలు గొబ్బిళ్ళు నాడలేదు

తక్కుఁగల్గిన క్రీడలఁచనివిదీలు

నాడలేదదై నామేలు చూడలేక

మాలవయ్యమ! నన్నిట్లు మూలఁద్రోతె॥

60

నీ॥ పండుగనాఁడైన నిందువేడుకతోడఁ | బట్టుపుట్టంబులఁ గట్టలేదు
మవ్వంబుగాఁ గురుల్ దుష్టు బల్ హోయలుగా | బడ్డవది ఘట్టెలు
మునుపలేదు
ఇరుగు పొరుగునారి నెరవుతెచ్చకఁదొనఁ | నగునగుల ప్తమనిలఁగఁ దొన
లేదు
తోయలునారలతోఁ గూడి పేరిలం | బునైదనఁ గూఁమారులు
లేదు॥

గీ॥ కోర్కెలేఖయుఁదీలనిటొన నాకు

హెచ్చవైధివ్యదుఃఖంబుఁ బెట్టి పట్టి

వలఁగెనుచును నీకోరి బ్రతుకెందునుట

భగవంతుక! నీటిని భగవంతుయ్య!॥

(5)

నీ॥ అర్థవారింట నే యానఁగింపఁబడితిని | నానఁగింపఁగల నాభివృద్ధి
కన్నవారలయింటఁ గలఁగింపఁబడితిని | లేనదిగా నానఁగింపఁగల
బంధువులిండ్లలోఁ బడి ముంపఁబడితిని | నానఁగింపఁగల నాభివృద్ధి
లేదు॥

నగులు మార్చుక జీవనంబు నయింపఁబడున్ | యెట్లు నీటిని పోయింపఁ ?

గీ॥ ఇంక నందులకేగెదా? నవరుదినో ?

జీవయాత్రకు నా నట్టి త్రోవ? యెఱుఁగ!

బ్రతుకఁజూలనా ననుఁగొనఁ భర్త ననుట

దయను గొని పోవఁగ దవయ్య! భర్త మూర్ఖ ॥

62

నీ॥ అమ్మో! మీపుణ్యమయ్య! మీదయ, యంచుఁ | బేజవాఁజాల నేవింపఁ
జాల
చేఁజాచి చెంగుఁజాచియునుఁ దేహియటంచుఁ | దీనతఁజాలఁ బ్రార్థిం
పఁజాల.
“అనద ననాథ నన్నాచరింపరె”! యంచుఁ | గృపపుట్టఁజాలఁ గుయ్య
డఁగఁజాల
“గతిలేదటంచు స్వీతిమీరెగతి!” యంచు | వెతలెల్లఁజాల విస్పింపఁ
జాల॥

గీ॥ పరుల కొంపలలోఁజేరి పనులునేసి
దాసివలె హేయముగఁజొట్ట వోసికొనుచు
బ్రతుకఁజాలను గతిలేని పాపినన్ను
దెంపునను జంపుకొనిపోవె! దేవదేవ!॥ 63

నీ॥ ఫలమును రుచియును గలసియుండెడురీతి | విభుఁడు నేనును గూడువేడు
యును
సుమము మరందంబు నమరియుండెడుభాతి | నరుఁడు నేనునుగూడు వైభ
వమును
వాక్కును నర్థంబు వఱలుచుండెడుభంగిఁ | బతియు నేనును గూడుపండు
నయును
శశియు కీలేలతయు జానుమీఁతెడునూడ్కి | సఖుఁడు నేనునుగూడు సంత
నమును॥

గీ॥ మాలదైవమ! యీజన్మ మధ్యమందు
నాకు లేకుండఁజేసి యన్యాయముగ ను
బాధఁచెట్టెదవేమి లాభంబునీకు?
నబలననియైన జాలిలేదాయె నకట!॥ 64

సీ॥ రమణాండు దేహాంబరమునందును పువ్వులు ! కేళిచూపుననుకూలమునందును దేహము
మగియును కిరీటములు కీర్తిదండములు ! బిచ్చము చేతకాకొనియును నందుముగియు
ధన్వంతర్యుర సుఖమును దుష్టమును ! నేమందును నాదుచో నందు

మగియు

నాకుందును పగుపల్లణమునుందును పుష్పములు శీరము సుఖమునందును మగియు॥

గీ॥ పొందుజాలని నావంటి మందభాగ్యు

రాలిజీవనమెన్ని నందాలనైన

వృధయై కావున నన్న నావిభునికడకు

దెగువగొనిపోవగదవయ్య! దేవదేవి॥

65

సీ॥ కప్పరంపు పొడెంబు గాంతునకచ్చుచో ! హస్తసంస్పర్శచే నమరు

శుభము

నెలమి మనోహరుం డే కాంతమాడుచో ! నాన్యసంస్పర్శచే నమరుశుభము

బవళించుతొడిగి దా బాతమ్మలొత్తుచో ! సంఘ్రీసంస్పర్శచే నమరుశుభము

జరికి బిడ్డను బ్రాణ సఖునకిందించుచో ! సంగసంస్పర్శచే నమరుశుభము॥

గీ॥ పొందుజాలని నావంటి మందభాగ్యు

రాలిజీవనమెన్ని నందాలనైన

వృధయై కావున నన్న నావిభునికడకు

దయను గొనిపోవగదవయ్య! ధర్మమార్తి॥

66

శీ॥ పాస్తాబ్జమునఁ జెక్కు టద్దంబుగీలించి | బ్రతుకు నే గర్భనిర్భాగ్యురాలు?
అంగుళికంబు నాసాగ్రంబునను జేర్చి | బ్రతుకు నే ఘోరపాపాత్ము
రాలు?

ఈక్షణంబును భూతవైక లక్ష్మముఁజేసి | బ్రతుకు నే పరమ దుర్బాధు
రాలు?

విమలస్కయైలోక విభవంబులనురోసి | బ్రతుకు నే దురదృష్టవంతు
రాలు?

శీ॥ అట్టి బాలవితంతువు నవనియందు
లేకయుండంగఁ జేసిన లోకమునకు
లోటురాఁబోదు సత్కృపలోఁదలంచి
ధవునితో గూర్పవే! నన్ను ధర్మమూర్తి ! 67

శీ॥ కంటకనేలకొక్కటై ధారగానత్రు | జలములోఁజ్చెడు పాపజాతి
యెవతె?

మోకాటిమీఁద మోమునుజేర్చి సంతప్త | చిత్త యయ్యెడు పాపజాతి
యెవతె?

సారకువేడి నిట్టూరుపులోనిగుడించి | ఘాతలెంచెడు పాప జాతి
యెవతె?

నేలవ్రాయుచుఁ గాలివేలితో బ్రతుకుపై | రోతనొంచెడు పాపజాతి
యెవతె?

శీ॥ అట్టి బాలవితంతువు నవనియందు
లేక యుండంగఁ జేసిన లోకమునకు
లోటురాఁబోదు సత్కృపలోఁదలంచి
ధవునితోఁ గూర్పవే! నన్ను ధర్మమూర్తి ! 68

నీ! పాశ్రామిహింస యుచును! పాతకంబులను | బోధించి మాన్పించువానిని!
 సహజచూడఁబడు మృత్యువారులని మాన్పి | నట్టి పౌరము మోసములను?
 అనలల దుఃఖంబు లభయములను దీనియందు | శాంతి క్రియగల్గునా కృపిని?
 విధవావివాహమునన్నిటిని | దాల్చి నట్టి | కుల్యాచారములను! | కుల్యాచారములను!

గీ|| దేవమూలముల! యీ సామంతాధిపతిని!

భావ్యమూలముల! సామంతాధిపతిని!

సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!

సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!

నీ! భీమంతులముల! సామంతాధిపతిని! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!
 కుల్యాచారముల! సామంతాధిపతిని! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!
 సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!
 సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!

సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!

గీ|| సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!

సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!

సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!

సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి! సామంతాధిపతి!

సీ॥ ఆతనిఁ గోల్పోయి యెత్తకన్యమాచ్చి | మరలఁ జెందఁగడదు పురుషు
లార!

నగలకై కూతుండ్రుఁ దెగవల్సిప్పిచ్చి | పురుషులఁ దిరుగాడు కొమ్మలార!
అల్లండ్రియిండ్లెల్ల నిల్లులుగావించి | యప్పుఁ దీర్చుకొను మహాత్ములార!
నరమాంస మన్ని ధనముఁగూర్చి గిన్నించి | చేరియించు బుద్ధికిజన ములార!

గీ॥ పృథ్విధనికులకు సుతల నిచ్చినారె

మృతీకిఁగాచుక యుండెడు సతులార!

ఆత్మకార్య ధురంధరులార! మీకు

మంచి కాపిది! యిక్కనైన మానరయ్య!

71

సీ॥ అకటా! “పరోపకారార్థంశరేర”మన్ | మాటఁ నలంచుఁ డిోమో
లార!

వాత్సల్యమున “నాత్మవత్సర్వ భూతాని” | యనుసంక్మనెంచుఁడో
యవ్వలార!

సదయాత్మలై “యహింసాపరమోధర్మ” | యనుసూక్తి భావించుఁ డం
లార!

నిరతంబుఁ “బాపాయ పరపీడన”మృంటుఁ | నగ విచారించుఁడో
తల్లలార!

గీ॥ బాలికల నిట్లు దుఃఖాబ్ధి పాలుచేయు

పురుషులకుఁ గన్త్రసుఖములు బోధచేసి

శిశువులకు వినాహంబులు చేయకండ

నడ్డు పడరమ్మ! మీరైన నమ్మలార!

72

సీ॥ జూర్యుల మానంబు సర్వంబు విడనాడె | రహస్యగాఁ దోచెనే? మగు
చలార!

కన్న పిడ్డలమీఁద గుణము విడనాడె | పల్లనే? యిటుమీఁద తెలవ
లార!

కలహహస్తల్ల భూతగుణము విడనాడెంగి | భర్తమార్గంబు నె? యరుణలార!
వ్యభిచారిగాఁ దన పరిష్కారమునఁ గెన్నలనిట్లు | పొంపింపఁ బొడియే? యింతు
లార!

గీ॥ కన్నతల్లల పల్లలఁ గానెట్లు
దమ్మ వేడిఁగి నున్నదె? పరచలార!
వ్యభిచారియలకన్న కఠోర సర్వములకన్నఁ
గూర్చరచుత్తు పైతృగీ మహ్మ? కొమ్మలార! 73

సీ॥ కన్న పిడ్డలమీఁద కలహ భూతకముఁ గెట్లు | కొనఁబోసెఁ దయ్య! యో
యసములార!

బససాపలము పట్టి మునఁచి వాడెఁ గట్టి | నల మంపఁబోసెఁ దోయయ్య
లార!

వృత్తికలము గూడెఁ బుత్రిలఁ గనుబాడె | వయతోడఁ జూడుఁదో
తండ్రులార!

నోగు పిష్టక కందుల వేచినయెనుగు | తగులకతప్పదో మగుణులార!

గీ॥ బోలవిధిపలు నిత్యంబుఁ బడెడి పాట్లు
సుంత తలపోయుఁడయ్య తెమోసుబనులార!
నూగెతియె మీఁదఁ బట్టిన మదికి నెట్లు
తండ్రునోగుంచుఁ డప్పు! యెగా యసతులార! 74

నీ॥ మనదేశ జనసంఖ్యయును వృద్ధిఁ గలదున్న ! సేతువుదేమో? యూహింప.

రయ్య!

వాత్సాప్యదేహియి సృలంఖ్యాపటై ! సఖియించు కుమేమో? చూడ

రయ్య!

అడుకొనబడెద నాడినచోంపు ! బలముతన్దునో? లేదో? తెలియ

రయ్య

విధవనై శ్రీశల్లి సభవలుకానచో ! స్పృష్టినగుట దెట్లొ? చెప్ప

రయ్య

9॥ సభిషులును శ్రీలు నైక్యంబుఁ బొరయకున్నఁ

బూజ్యమైన న్వాతంత్ర్య స్వరాజ్యమాలను

బడయు లేట్టులొ? విారలే నుడువరయ్య?

ప్రాణ్యజనులార? భారంపునులార?

75

నీ॥ రితభానంతట పునఁబుచ్చియో? | ద్రౌపదియెంత? పద్మాంసురాలొ?

సాహిత్యముంటికి సద్గుణవిశిష్టయొక్కొ? | పదులభానంతటి కిరమణియొ?

సుమిత్రభానంతటిసుమతీలొ? మయో? | సత్యముంటినానాసాత్తురాలొ?

దమయంతియొంతటి శైర్యసమేతయో? | సంగ్రహమతియొంతసాధ్వియొక్కొ?

నీ॥ అంతవారల మముఁజేయరయ్యరార!

నీయములతోడఁగూడ సాంఘికముశెల్ల !

సంస్కరించుటశెన్ప యేసరణివైన !

మాన్యులార ! స్వదేశాభిమానులార !

నీ॥ కాంతామణుల వేరు గాగనించుట స్వదే । శాశ్వతమానులను లక్షణముకాదు
అసదలయాపద లణఁపకుండుట స్వదే । శాశ్వతమానులకు భావ్యంబుకాదు
అర్థగురుగ్రస్త్రీలననుచుఁజేయుట స్వదే । శాశ్వతమానులకు శ్రీమంబుకాదు
స్త్రీలబానిసలగుటచేలంఁచుట స్వదే । శాశ్వతమానులకు యోగ్యంబుకాదు

గీ॥ స్త్రీలబానిసలుతెకున్న గౌరవము

నున్నదికొందు కాపున యుననిననుణుల

గొడవకేటిమీఁద గాలానుకులకృత్యం

బూనఁగదరయ్య ! దేశాభిమానులార !

77

నీ॥ కూర్మ మైమీబాగుఁ గోరువారముగాని । తలమునాథంప శ్రేణులనుగాను
పనిపొందెందుఁగోడ్ప యెరువారముగాని । యలయింపఁగాఁ జేసెంటులము
గాను

పురుడింపమీసోఁసిఁ బుట్టువారముగాని । పోలఁజేయఁ జాతివారలనుగాను
భాగ్యభోగ్యముల మీపొలివారముగాని । తలపోయఁ జేరవారలముగాను

గీ॥ తెగువఁజూపక మామీఁదిపగనుపెడిచి

సాదరంబునమముఁ గాంచి సమత సంచి

కరుణలొ సంచి మమ్ములఁ గావరయ్య !

పురుషవరులార ! యోపుణ్యపురుషులార !

78

శ్రీ॥ భూతిహత్యలమాన్పు పుణ్యంబులభియించుఁ | గూనల పెండ్లిండ్లు మాన
రయ్య !

పుత్రదానముఁజేయు పుణ్యంబులభియించుఁ | గూనల పెండ్లిండ్లు మాన
రయ్య !

పురుషభిక్షముఁజెట్టు పుణ్యంబులభియించుఁ | గూనల పెండ్లిండ్లు మాన
రయ్య !

పాలఁతులబ్రతికించు పుణ్యంబులభియించు | గూనల పెండ్లిండ్లు మాన
రయ్య !

గీ॥ అకట ! పిచ్చుకపైఁ జంఘ్రహాసపట్టు

లబలలము మీకుమాపయి నలుకయేల !

మమ్ముఁగరుణించి చేపట్టి మనుపరయ్య !

పురుషవరులార ! యోపుణ్య పురుషులార !

79

శ్రీ॥ శరణాలయంబులఁ గరుణతోఁగిట్టించి | నిలువనీడలుమాకు నిలుపరయ్య !

హృద్యవిద్యలనేర్చి నృత్తులఁగల్పించి | జీవకోపాధులఁ జేర్పరయ్య !

పరిణయవాంఛచేఁ బరితపించెడివారిఁ | గోరినవరులతోఁ గూర్పరయ్య !

ప్రియముమైబ్రహ్మచారిణులైనవారల | నెక్కుడుభక్తిఁ బూజింపరయ్య !

గీ॥ దైవదత్తంబులైన స్వాతంత్ర్యములను

భోగభాగ్యంబులను సమభాగమిచ్చి

సోదరీరత్నములనెల్ల వాదరించి

పుణ్యకీర్తులఁగొనరయ్య ! పురుషులార :

80

సీ॥ దేశంబును గులస్థుల సత్కర్తగా పాపి ! నాయకుల పాపములందు చలించు గేని
మేలుని సారిన దప్పుదో మోల గా ! పాపి నుండు మడులందు చలించు గేని
కాటకంబును సూచికముల లంకా పోగుల ! పాపి నుండు మడులందు చలించు
గేని

సంభవ్యులైన లోకపు లోకముల ! నలమిగిలిన మడులందు చలించు గేని

గీ॥ భార్యదేవతాది కులము భాసరయ్య !

భార్యదేవతల కన్నీరు పడిన యంత

నూరుల శంకుల శంకుల భాగనడదు

కాన భార్యదేవతాది కులము భాసరయ్య !

81

సీ॥ అమ్మగో ! నా పండ్లయగు దానము ! యన్న ! కూరలు మాటలు విని కుంది

కుంది

అమ్మగో ! నా మగంజెప్పగో పుమన్న ! వలసల కన్నీరు పంచి పంచి

నూరుల పండ్లు నే ! చాలనగల పండ్లు నే ! యన్న ! పలుకులా కర్ణించి పగచి

నగచి

నా మనంబును కల్లవాటియింటికి రోజు ! నేగు దెంచెదనన్న నేడ్చియేడ్చి

గీ॥ తనయయవ్యక్త వాక్యముల్ తలచి తలచి

యక్కటా ! యంచు హా ! దైవమా ! యటంచు

వనటనొంది యలో పొలో యనుటకంటె

గునలకుఁ బండ్లనేయుట మానరాదె ?

82

సీ॥ కల్యాణవేళ మంగళసూత్రమును గట్టు | తమిళంబునందు నీతాయుమగఁడు
సాపడకున్కి. స్థానోపాక మొనరించు | తఱియందె యల్ల చంద్రమ్మనుగఁడు
పాకెన్న నాఁడు సంభాషనలో విప్ర మం | డలికచ్చువేళ మీనాక్షిమగఁడు
నాకబలియొనర్చు నాఁడుసంకల్పమాఁరంభించునపుడె భద్రబాంబమగఁడు॥

సీ॥ పదియు నాఁవ పండుగఁదియునున్నె

దేవదేవమగఁడు గతిం చెననుచు

మరములను మోదుకొనుచు పండుగుటకంటె

గూఁతులను వృద్ధులకు నీయాకుండరాదె

83.

సీ॥ పేదరైతుల నేడిపించుమట్టేద్యోగి కొనఁడోకో? పందల కొలఁదిధనము
పడుపుదనంబు చేగడన కత్తియట్లెల్లఁగూడఁ బట్టరె? వేలకొలఁదిధనము
కఠికికఠనంబుచే గాయకసాయాలు కూర్చురో? లక్షలకొలఁదిధనము
దారులొట్టిగొబ్బో నారుణగతి దొంగి కొనిపోఁడోకో? కోట్లకొలఁది ధనము

సీ॥ కూరుచుటకేమి ధనము ఛీ! కీర్తికిని

మాలినధనంబు కాల్పనే చాలికిలను

పంధనంబైన ధనముకై తగవుమాలి

విక్రయింతురె కటకటా నెఱ్ఱులార

84

స్త్రీ॥ బాలరంధ్రం బిలాపము బాలకంబిన | గండ్లకొండలంబైన గార్యకున్న?
 కులములెప్పుడవహించు నుజ్జ్వలములైనను | గారకంబుకె యులెగగల్గెనెన
 అదిలల హస్తాంత్రయ్య ముపసారించిమనుష్య | గారకంబుకె కెయిలెనెనెనెనె

(వక్త్రీ-

యా? నావృత్తి మేలనెప్పుడవహించు | తనమునమున్నుదులెగగగగ

గీ॥ నాపికామ్యమలను నాశంబులజేసి.

దేశములకులెచ్చినదేనగులు

మీకులెచ్చినయెగగగగగ? మేలకెచ్చె

వింతపులులార! వింతలార వింతలార

85

స్త్రీ॥ బాలరంధ్రం బిలాపము బాలకంబిన | గండ్లకొండలంబైన గారకంబుకె?

బాలరంధ్రంబిలాపము బాలకంబిన | గండ్లకొండలంబైన గారకంబుకె?

బాలరంధ్రం బిలాపము బాలకంబిన | గండ్లకొండలంబైన గారకంబుకె?

బాలరంధ్రం బిలాపము బాలకంబిన | గండ్లకొండలంబైన గారకంబుకె?

గీ॥ ముంతవిడకున్నదార! మొదట మొదట

గండ్లకొండలంబైన గారకంబుకె

జేసినోగాని యల్ల రాజీనభపులను /

వింతకామ్యమలనులార! వింతలార!

86

శీ॥ అగ్ని హోత్రమునైచి యింధోధి జలమింకఁ | జేయఁబూనెడు సూర్య

నియఁడైన

ఖరవాలమూత్ర గాఢైకొని పాథోధి | నీననెంచెడు బుద్ధిహీనుఁడైన

క్షీరమేళనచేఁ బయోగాశ్చరత | మాన్వనూహించెడు మందుఁడైన

బడబానలంబును బట్టంగఁ దలపోసి | నలధిలోనఱుకు నజ్ఞుఁడైనఁ

గీ॥ తూద్రతరకస్య కావర శుక్రాములును

బాల్యవిషమపివాహముల్ బాగటంచుఁ

బలుకఁజాలఁడు మీవంటి పాజ్ఞులకివి

గూడవికమానుఁడో బ్రహ్మకులజులార!

87

శీ॥ అమయం బణపసిద్ధౌషధంబగునంచు | విషముఁ గ్రొలఁచలంచు నట్టి
గ్రును

ఘనమైననీరు పట్టును దీర్చుకొననెంచు | నెయిద్రావికొనునవినీగుఁడైన

నేలనింగియుఁబట్టి తాళంబువాయింప | మానసంబునఁ గోమందుఁడైన

బలురోసమునకొప్పు పులిమీసములఁబట్టి | వ్రేలాడఁబూనెడు జేలయైనఁ

గీ॥ తూద్రతరకస్య కావర శుక్రాములును

బాల్యవిషమ పివాహముల్ బాగటంచుఁ

బలుకఁజాలఁడు మీవంటి పాజ్ఞులకివి

గూడవికమానుఁడో బ్రహ్మకులజులార!

88

నీ|| భూల వితంతువును విలాపించుచు | నామధ్యమందున్న నీ నామధ్యమందున్న

యిడిరే?

వేదములందును విద్యయుందును చదియె నే; | స్వగులయందెందైనఁ జెప్పఁ

బడెనె?

మనప్రాప్తిని గుర్తున నొనరించియుండరే? | యేదేశమందైన నిట్లుకలదె?

ఈ దేశమునందెను నెల్లవర్ణంబుల వాగొప్పి చేయుచున్నారె? యెందు

గీ|| లోకవిపరీతి మై ముఖిలోకవృద్ధి

భంగిరమైన పనిచేయ భావ్యమగునె?

మనినచయఁదాల్చి యీగీడుమాన్వరయ్య!

ధరణిసుఖలార! ధర్మవత్సలార!

89

నీ|| కాకానుకూలంబుగా లోకవిప్లవై | సంఘసంస్కరణంబు నలుపరయ్య!

ఆగక్షలటంచుఁ బ్రయత్నించుములటంచు | లోకులబేదరింపఁ బోకుడయ్య

పాదభిక్షలటంచు నీదల వీడించి విత్తంబుఁగూర్చుట విడువరయ్య!

భూలపితృదేవతానుభవమునట్టిపాల్గొల్లె | నెల్లవారలకు బోధింపరయ్య!

గీ|| నూదుదున్ననా దుఃఖముల్ మాన్వరయ్య!

నక్షపాతంబుమీకేల? పదలరయ్య!

భూసుగోత్రములార! సన్యాసులార!

ధీరవసులార! సీతాధికారులార!

90

1. కాల్యంబు ననె భర్తఁ బాసిన వానికి | చేర గల్గుచేటు పక్షింపరయ్య?
 కమకంబునొంచి డెంచుకొనిల్పఁగలేక | స్వచ్ఛంద వృత్తియం దిచ్చవీరలు
 మీతో గుండ్లతోనా? కేరకేళినిఁదేలుఁ | దేలిక యామీఁదఁ బూలనిల్పు
 పోచంతనెలోక నింపకు భీతిల్లి | భూతి నహల్యలఁజేయ బుద్ధిఁజొన్ను॥

తనకు బంధువులకుఁ దల్లిసంప్రదించును

కల్త మామలకును నపయశముఁదెచ్చు

కులము మానంబుఁగూలించి గొడుఁగూర్చుఁ

ననర నహనరములకును జేయఁదెచ్చు॥

91

2. మనవివాహంబుల మంత్రాల యర్థంబు | నించుకైనను విచారించరాదె?
 మనభర్తృకాన్త) మేమనుచు బోధించునో? | యదిగైనఁ శంతఁదేయంగ
 రాదె?

శ్రీ కాలములఁజింతించి ప్రస్తుతమేది | యనుకూలమో? దానిఁగొనఁగ
 రాదె?

పల్లజేశముల వా వివాహములెట్లు | లాచరింతురొ దానిసరయరాదె?

3. కాల్య వైవాహికంబుల పల్లఁగలుగు

మాలకూటికింబెనుగడు మేలుకాదె?

పుష్పనతు లైనయందాకఁ బుష్పఁబోండ్ల

నుంచి పెండ్లిండ్లు నేయంగ నొప్పరాదె?

92

స్త్రీ॥ రమణీపి నాశ కాఠణ మైన ననునడు | నాచారమున
 బలిపేర చునుదల పొచ్చి బాలదీయు పొచ్చి | రాచారమునకు నగునట్లున్న
 కన్న సంకానము | సంకాపాశ్చీయు ఘో | రాచారమున ములందరా

హింద

విహు హేయతమమైన నల్లని చార్యుడు | గాచారమును విడి నానితన?

గీ॥ బనులలో నాగరికల మోక్షనకొలది

సంస్కృతంబు మును దురాచారములను

ప్రకృష్ట శీయతిచిల్ల వివాహములను

మాన్వరమున ద్యు? నేవేగ మాన్వరమున?

93

స్త్రీ॥ ప్రకృతి శాస్త్రములు భాగించి పలుకుదు | ఘోషించుచుండె నొక్కొక

రాచార?

ప్రకృతి శాస్త్రములు పలుకుచోఁగలదు | ప్రకృతిచేయించె నొక్కొక

రాచార?

ప్రకృతిలంగలు నేక భంగినిగూడె | పరివర్ణితులమందె వివరించె?

సంస్కృతము సంస్కృతము లవివేక నొదియందు | వానించుచుండెగా వలె

రాచార?

గీ॥ పూర్వ నియమములనిచేసి మోర్వరావి

చేడలను దెచ్చిపెట్టి మీబిడ్డలకును

జూడబాలక యేదుచుచుంటుంటె

బాల్య వైవాహికములకు పాపరాచ?

94

11|| బాల్యంబు శ్లేష్మయటంచుఁ దనమగంతితఁడంచు | నెంజుగ్గిరినను సంత
 పమకంబు సింపవచ్చు.
 పొత్తి పల్లనైనఁ బెనిమిటిపొత్తున | భుజియించి మున్నటఁ గొంక
 వచ్చు.
 అలుకపాన్పునఁ జేరునపుడైన భర్తకుఁ | దెలనాకు మనుపులందింప.
 వచ్చు.
 తమిఁబునస్సంధాన సుముముహూర్తముననైనఁ | బతితోడశయ్యపైఁ
 బండవచ్చు||

గీ|| తనివి దీతిమగనిఁ గనియైన గొన్నాళ్లు
 మనసుకొంత దీర్చుకొనఁగవచ్చు
 యువతులకు వివాహమొనరించితిర యేని,
 గాన స్త్రీలఁగరుణఁ గావరయ్య! 95

వీ|| స్మృతిశాస్త్రశ్రుతిపురాణేతి హాసనికాయ|మిదియుక్తమంచు ఘోషించుఁ
 గాక
 ఆబాలగోపాల మభిల మానవకోటి | యిదిమేలటంచు భాషించుఁ
 గాక
 బాంధవ వ్రజహితాప్త పురోహిత శ్రేణి | యిదితప్పదంచు వేధించుఁ
 గాక
 కలమతప్రతతి యేకగ్రీవముగ నొత్తి | యిదిధర్మమంచు బోధించు
 గాక||

గీ|| వెతలు తనకెన్నియో సంభవించుఁగాక
 దంపతుల కెల్లదుఃఖ సంధాయకమ్ము
 లైన యుద్వాహములను జేయంగరాదు
 ధరణిసురులార? యీనీతిఁదలఁపరయ్య? 96

నీ॥ చెవసృష్టికి విరోధముగాదొక్కొక్క? నుం | తిలినొంద విధముఁగగనటన్నఁ
బ్రక్కితి ధర్మమునకు భంగంబు గాదొక్కొక్క? | రండ భోగములందరా
నటన్న

నీతిదృష్టికిఁ బక్షపాతంబుగాదొక్కొక్క? | శ్రీలకు మార్పెండ్లి చెల్లదన్న
నవనాగరికతకు నష్టంబుగాదొక్కొక్క? | యీదేశనియమంబు గానటన్న॥

గీ॥ స్వార్థపరతను ఛాంససుల్ పల్కునట్టి

ననుభధర్మంబు నిజముగాఁదలఁపఁబోక

విధవలను నధవలను గావించు కేని

శ్రేయమును నన్నలార! యోజింపరయ్య?

97

నీ॥ “లతకూసలను గళాన్నితలను గావించి | జ్ఞానమిచ్చుట తప్పగాదుసుండు
తనిరుబోఁణాలకు స్వాతంత్ర్య భ్రామ్యమొనంగి | గారవించుట తప్ప
గాదుసుండు

అతివల నీడేరునంగొక వైవాహిక | కమ్ముఁజేయమి తప్పగాదుసుండు
పలసిన విధవ కుగ్వాహంబుఁ గావించి | యాదరించుట తప్పగాదుసుండు

గీ॥ విశ్వమానవననాజంబు లీశ్వరప్ర

సాదితమా బుత్తమాంగ రక్షకము లబ్బ

గంధులకుఁబ్రాణపదములై క్రాలుకేశ

ఖండనముఁ జేయమియుఁదప్పగాదు సుండు

98

నీ॥ సంగీతమందును సాహిత్యమందును యుక్తియందును మంచి స్యక్తియందు
 జక్ష్మంపనమునందు జన్మనంబందును బలమునందును బుద్ధిబలమునందు
 సద్గుణంబులయందు సరసతయందును వీస మొండొరులకుఁ దీసిపోక
 తనువులు రెండు గాఁదనకుదునున్నను నెల్లభాషములందు నేకమగుచు॥

గీ॥ ప్రాణిమంబున నన్యోన్య సత్కులగుచుఁ

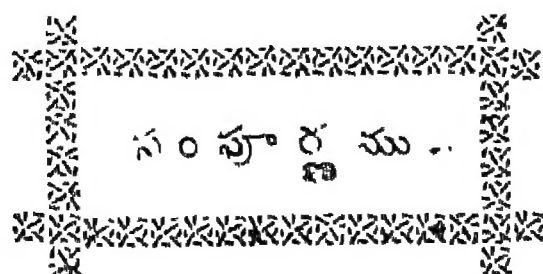
జీరతరాయువు సంతతి నిరియుఁగలిగి

సౌఖ్యకీర్తుల నోలాడు సతులుఁబతులుఁ

గలిగి భారతవర్షంబు నెలఁగుఁగాక!

స్త్రీ॥ సద్విద్యలను నేర్పి స్వాతంత్ర్యములనిచ్చి
 స్త్రీలఁ బూనిషు లాదరింతుఁ గాత!
 చంపసులకు సౌఖ్యసంబులై యలఁగొను
 సౌధా వివాహముల్ ప్రబలుగాత!
 విధవా వివాహముల్ విహితంబులై యొప్పి
 భూరిణహత్యలు లేకపోవుఁ గాత!
 యువకులు నోహోపయోగ కార్యములందు
 గదిరి నుండుంజ వేయుదురుగాత!

గీ॥ అసమ వైవాహికములెల్ల నణగుఁ గాత!
 కన్యకాశుల్కములు గంగఁగలియుఁ గాత!
 భూరివరశుల్కములు మాసిపోవుఁ గాత!
 ఎల్లశుభములు నిందు వర్ధిలుఁ గాత!

—♦తస్పృష్టల పట్టిక♦—

—:0:—

పేజీ	బంధ	తస్పృ	ఒత్పృ
12	15	పిడుట	లిడుట
13	8	ప్రేమనుబంధంబు	ప్రేమానుబంధంబు
14	1	ఘుమఘుమ	ఘుమఘుమ
15	15	నంచు	నంచు
16	4	దిక్కవరు	దిక్కవరును
	9	స్నానము	స్నానము
	11	యంచు	యందు
18	1	పెండ్లిడ్ల	పెండ్లిండ్ల
18	13	సతీ	సతీ
21	13	పెర	పిత్తు
24	11	బ్రతుకెబ్రతుకె	బ్రతుకుబ్రతుకె
30	3	వాండ్రతో	గాండ్రతో
34	14	చిత్త	చేత
42	12	దారులుట్టిగొ	దారులుగొట్టి

